

انديشگده سهامد

مرکز پژوهش‌های آزاد

تأثيرات ویروس کرونا بر الزامات کمیته بال در سیستم بانکی کشور

زمستان ۱۳۹۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه

شرایط کنونی اقتصاد کشور یک شرایط کاملاً خاص است. بانک‌ها بخش مهمی از اقتصاد کشور محسوب می‌شوند. لذا نمی‌توانیم به صورت جزیره‌ای به آنها نگاه کنیم. وقتی وضعیت اقتصادی کشور مصداق رونق نیست و در حالت رکود قرار دارد، طبیعتاً بانک‌ها از این شرایط تاثیر می‌پذیرند؛ به عبارتی تا زمانی که فعالان اقتصادی ما رضایت‌شان در قبال وضعیت اقتصادی کشور جلب نشده، طبیعتاً بانک‌ها نمی‌توانند از این مقوله مجزا باشند. یکی از این شاخص‌های بررسی عملکرد بانک‌ها، کفایت سرمایه است. در حال حاضر نظام بانکداری دنیا از سیستم بازل ۱ و ۲ و ۳ بهره می‌برد. این در حالی است که سیستم بانکی کشور شاید به طور کامل از بازل ۲ هم بهره نبرده است. در مورد بازل ۱ شاهد مباحثی همچون رعایت قوانین مربوط به پولشویی و FATF هستیم. بر این اساس می‌توان گفت به جهت تحریم و محدودیت‌های حاکم، تا حد زیادی از بانکداری دنیا عقب مانده‌ایم. این در حالی است که بانک‌ها در فرآیند اصلی کسب و کار خود ریسک‌های متفاوتی را بر کفایت سرمایه خود متحمل می‌شوند. برای مثال اعطای تسهیلات تجاری به مشتریان در ذات خود با ریسک اعتباری مواجه است و پیوسته احتمال عدم بازپرداخت اصل و فرع تسهیلات اعطا شده به مشتریان به دلایل مختلف از جمله درماندگی مالی وام‌گیرندگان وجود دارد. اگرچه بانک‌ها با تجزیه و تحلیل کیفیت اعتباری درخواست‌کنندگان وام و اخذ وثایق و تضامین کافی سعی در حذف چنین ریسک‌هایی دارند ولی این اقدامات هیچگاه به طور کامل زیان‌های ناشی از ریسک را پوشش نخواهند داد بالاخص در شرایطی مانند وضعیت فعلی حاکم که بدلیل شیوع یک ویروس بسیاری از کسب و کارها دچار رکود شده‌اند. با توجه به اینکه هر یک از بانک‌ها باید همواره نسبت مناسبی، میان سرمایه و ریسک موجود در دارائی‌های خود برقرار نمایند، کنترل نسبت کفایت سرمایه اهمیت مضاعفی می‌یابد. چراکه نسبت کفایت سرمایه نمایانگر موقعیت اعتباری بانک و مبنای تصمیم‌گیری جهت انجام معامله هر شخص با بانک است و به دلیل پوششی که مقدار این نسبت در برابر زیان‌های وارده غیرمنتظره ایجاد می‌کند، منبع اصلی اعتماد عمومی به بانک محسوب می‌گردد و در صورت عدم نگهداری سرمایه کافی برای پوشش زیان‌هایشان، بدهی‌های آن‌ها از دارائی‌هایشان فزونی یافته و موجب ورشکستگی می‌گردد. علاوه بر این از آنجا که نگهداری وجوه و منابع سرمایه‌ای معتبر موجب کاهش ریسک سپرده‌گذاران بانک‌ها می‌گردد، لذا یکی از شاخص‌های مهم ارزیابی وضعیت مالی بانک‌ها به حساب می‌آید.

❖ شیوع ویروس کرونا و کفایت سرمایه بانکها

پیش از شیوع ویروس کرونا اغلب بانکهای بزرگ کشور از وضعیت مناسبی در نرخ کفایت سرمایه برخوردار نبودند. در زمان مشابه سال گذشته ۱۸ بانک کشور درگیر بحران کفایت سرمایه و ۶ بانک دیگر نیز در مرز ورشکستگی قرارداشتند، این مشکل در سال جاری همچنان ادامه پیدا کرده است. نسبت سرمایه پایه بانک به مجموع داراییهای موزون به ریسک ایجاد کننده این نرخ می باشد بنابراین جهت ریشه یابی این بحران باید به دو جزء این نسبت رجوع کنیم. سرمایه پایه بعنوان صورت این کسر متشکل از سرمایه اصلی و تکمیلی بوده و دو درجه مختلف از کیفیت داراییهای سرمایه ای را نشان می دهد. سود انباشته ای که در شرایط کنونی به دلیل معوق شدن مطالبات به دلیل رکود کسب و کارهای بهره مند از تسهیلات بانکی و نیز برداشت نقدینگی مشتریان از بانکها، کاهش می یابد در سرمایه درجه یک، سرمایه پایه قرار می گیرد. کاهش این حساب و حسابهای دیگر مانند ذخیره های قانونی، احتیاطی و عمومی بعنوان سایر اجزای سرمایه پایه صورت کسر را کاهش داده و منجر به کاهش مقدار کل نرخ کفایت سرمایه می شوند. در قسمت مخرج این کسر داراییهای موزون به ریسک وجود دارد که در بردارنده مطالبات بانک از سایر بانکها، تسهیلات مشکوک الوصول، تسهیلات ارزی صندوق توسعه ملی، سرمایه گذاری در اوراق دولتی و غیر دولتی، سرمایه گذاری در شرکتهای تابعه، مطالبات از شرکتهای فرعی وابسته و سایر حسابهای دریافتنی می شود. این چند حساب مستقیماً در نتیجه شیوع ویروس کرونا تحت تاثیر قرار خواهند گرفت به نحوی که انتظار داریم کمبود منابع بانکها را بسمت بازار بین بانکی برده و نرخ بهره این بازار افزایش پیدا کند، در نتیجه مطالبات بانکها از یکدیگر بالا برود. همچنین مطالبات از اشخاص حقوقی که در این دوران دچار رکود شده اند، افزایش یافته و در مقابل از محل حسابهای دریافتنی و سود ناشی از سرمایه گذاری در کسب و کارهای پر رونق این ایام زیان اتفاق افتاده جبران شود، البته این جبران در صورت سرمایه گذاری بانکها در تولید مواد بهداشتی و دارویی ممکن است. پس بطور کلی مخرج این نسبت نیز افزایش یافته و توقع کاهش بیشتر نرخ کفایت سرمایه بانکها را در آینده خواهیم داشت.

در کنار نرخ کفایت سرمایه نسبت اهرمی وجود دارد. این نسبت تعیین می کند که یک بانک چه میزان از نیازهای مالی خود را از منابع دیگران و چه میزان را از منابع صاحبان سهام بانک تامین نموده است. به عبارت دیگر این نسبت نشان می دهد چه رابطه ای بین طلبکاران از بانک و سهامداران بانک وجود دارد. به طور مثال بانکی که از طریق استقراض و با هدف افزایش حقوق صاحبان سهام، دارائیهای بیشتر ایجاد و خلق می کند،

در حقیقت از ابزار اهرمی یعنی ایجاد بدهی، استفاده کرده است. به همین دلیل می‌توان گفت بانکی که تسهیلات زیادی در گذشته اعطا کرده است در آینده با توجه با افزایش احتمال نکول اعتبارات با مشکل روبه‌رو خواهد شد.

❖ کرونا و ریسک‌های بانکداری بر مبنای کمیته بال

صنعت بانکداری همگام با تغییرات و توسعه‌ی روز افزون تجارب کسب‌وکار در دنیای بایستی ریسک‌های متعددی را در مسیر نیل به اهداف خود مدیریت کند. انواع ریسک‌هایی که یک بانک با آن‌ها مواجه می‌شود شامل (۱) ریسک نقدینگی (۲) ریسک اعتباری (۳) ریسک بازار (۴) ریسک عملیاتی می‌باشد که کمیته بال برای ارزیابی این ریسک‌ها و پوشش آن‌ها ابزارهای مختلفی را پیشنهاد داده است. ریسک‌هایی که به دنبال شیوع ویروس کرونا به ویژه با توجه به ساختار تأمین مالی بانک-پایه ایران تحت الشعاع قرار می‌گیرد.

۱) ریسک نقدینگی

تجهیز و تخصیص منابع پولی یک بخش از وظیفه اصلی سامانه بانکی، به عنوان تامین کننده اول نقدینگی خدمات و تولید کشور است. بانک‌ها باید پیوسته خدمات جدیدی با توجه به نیازهای متغیر جامعه ارائه دهند زیرا رشد و پیشرفت یک بانک در درجه‌ی اول وابسته به حجم منابع و در مرحله‌ی بعد به تخصیص منابع ارتباط دارد. این منابع نقدینگی بانک را تامین می‌کنند. بدیهی است نقدینگی کافی باعث می‌شود بانک از خطر عدم توانایی در انجام تعهدات و ورشکستگی خود در امان بماند. در واقع نقدینگی، در حسابداری و امور مالی، معیاری از توانایی وام‌گیرنده برای پرداخت بدهی‌های خود در موعد مقرر یا توانایی پرداخت بدهی‌های کوتاه مدت است. از آنجا که معاملات بانک‌ها بسیار متنوع است و اغلب دارای شرایط مختلفی می‌باشد، انطباق کامل با زمان به ندرت اتفاق می‌افتد. عدم رعایت سررسید دارایی‌ها و بدهی‌ها ممکن است سودآوری بانک را تحت تاثیر قرار داده و ریسک نقدینگی بانک را افزایش دهد.

آنچه که امروز این ریسک را افزایش داده است، احتمال هجوم افراد به بانکها جهت برداشت سپردهها و درآینده ای نه چندان دور عدم توانایی اشخاص حقیقی و حقوقی در بازپرداخت تسهیلات است. بنابراین این ناسازگاری زمانی به زودی با افزایش شکاف نقدینگی در دسرساز خواهد شد.

۲) ریسک اعتباری

باتوجه به نقش بازارهای مالی مانند بانکها در تخصیص اعتبار بخشهای مختلف اقتصادی، ریسک اعتباری ناشی از احتمال مواجهه با نکول اعتبارات تخصیص یافته به هر بخش اقتصاد بروز می کند. اما هدف مدیریت

این ریسک صرفاً از بین بردن خطرات ناشی از فعالیت بانک نیست بلکه ایجاد تعادل بهینه بین ریسک و بازده می باشد. دلیل اهمیت ریسک اعتباری در نهاد های پولی و اعتباری این است که منابع بکار گرفته شده برای تخصیص، درحقیقت بدهی نهاد پولی به سهامداران، مردم و بانکها است و به جریان نیفتادن این منابع می تواند اعتباردهی و قدرت تأدیه بدهی نهاد پولی را تضعیف کرده و بانک را با

یک ریسک سیستماتیک به نام ورشکستگی مواجه سازد. بررسی عوامل موثر بر ریسک اعتباری می تواند مسیلهایی که منجر به بحران بانکی نشان دهد. این عوامل در دو دسته عوامل درون سازمانی و عوامل برون سازمانی جای میگیرند.

شیوع بیماری کرونا و افزایش معوقات بانکی و عدم توانایی مشتریان در بازپرداخت بدهیها ریسک اعتباری ناشی از عوامل برون سازمانی را بالا برده بطوریکه افزون بر مطالبات غیرجاری بانک قدرت وامدهی آینده بانک نیز کاهش پیدا می کند بنابراین ایده تسهیلاتدهی برای کسب و کارهای دچار رکود همزمان با نکول مطالبات قبلی چندان عملی بنظر نمی آید.

۳) ریسک بازار

عوامل برون سازمانی مانند شیوع کرونا تنها بوسیله رکود کسب و کارها بر ریسک بانکها اثرگذار نیست. چراکه تسهیلات بانکی تنها یکی از دارایی های بانک محسوب می شوند. سایر دارایی ها نظیر اوراق، مستغلات، طلا و سکه و حتی تسهیلات ارزی می باشند که تحت تاثیر نوسانات نرخ بهره اوراق، نرخ ارز و سایر نوسانات بازار ریسک بازار را برای بانک به همراه دارند. پس از شیوع کرونا در کشور شاخص بورس در نتیجه هیجان بازار دچار نوسان شده و داروسازان را به محور اصلی معاملات تبدیل کرد. بنابراین وابسته به توزیع سبد دارایی بانک این نوسان می تواند به نفع یا ضرر بانک باشد. به این جهت توقع داریم بانک هایی که بخش اعظم دارایی آنها در تولید محصولات و مواد شیمیایی، صنایع غذایی و آشامیدنی و صنایع پتروشیمی متمرکز شده است، منافع ریسک بازار حاصل از شیوع ویروس کرونا از ضررهای آن بیشتر باشد. درمقابل بانک هایی که در صنعت توریسم و حمل نقل و پوشاک سرمایه گذاری کرده بودند از این کاهش بورس متضرر شده اند. همچنین افزایش نرخ ارز همزمان با گسترش این بیماری که بیشتر بدلیل کاهش تجارت ایران می باشد و خیلی متاثر از شیوع این ویروس نیست نوسانات بازار را به نفع بانک های دارنده حساب ارزی خواهد کرد.

۴) ریسک عملیاتی

آخرین ریسک سیستم بانکی که احتمال تشدید آن بدنبال شیوع ویروس کرونا وجود دارد، ریسک عملیاتی است. ریسکی از سوی چهارعامل انسان، فرآیندکار، سیستم و وقایع خارجی می باشد. انعکاس این ریسک را در درآمد بهره ای و غیر بهره ای و همچنین زیان خالص می توانیم ببینیم قبل تر به تغییرات آنها اشاره کردیم. همچنین با توجه به مخاطرات ابتلا در کارکنان بانکها عامل انسانی نیز به ریسک عملیاتی بانک افزوده می شود. به همین دلیل می توانیم ادعا کنیم که این ریسک نیز پس از گسترش شیوع کرونا در بانکها افزایش خواهد یافت. با توجه به اینکه گزارش قصد دارد، ریسک های وارد شده به الزامات کمیته بال را به صورت سناریویی معرفی نماید لذا جدول شماره ۲ بطور خلاصه وضعیت الزامات کمیته بال را در دو چشم انداز کوتاه مدت و بلند مدت نشان می دهد.

جدول ۲: اثر گذاري شيوع ويروس کرونا بر الزامات كميته بال

بلند مدت	كوتاه مدت	زمان	
-	-	سرمایه درجه یک	كفايت سرمايه
-	-	سرمایه درجه دو	
+	+	مجموع دارایی های موزون به ريسک	
-	-	نسبت كفايت سرمايه	درجه اهرمي
-	-	دارائی های تعديل شده و موزون نشده به ريسک	
-	-	سرمایه درجه یک	
-	-	نسبت اهرمي	نقدینگی
-	-	نسبت دارایی نقد به کل دارایی	
+	+	سررسید بدهی ها نسبت به دارایی ها	
-	-	نسبت دارایی نقد به کل سپرده ها	
+	+	شكاف نقدینگی	
+	+	نسبت تسهیلات به کل سپره ها	
-	+	نسبت تسهیلات به سپرده های یکساله و بالاتر	
+	+	نسبت فرار سپرده ها به کل سپرده ها	
+	+	ريسک نقدینگی	اعتباری
+	+	نسبت مطالبات غيرجاری به خالص تسهیلات	
+	+	سهم مطالبات سررسید گذشته به کل تسهیلات	
+	+	سهم مطالبات معوق به کل تسهیلات	
+	+	سهم مطالبات مشکوک الوصول به کل تسهیلات	
+	+	سهم مطالبات مشکوک الوصول به مطالبات غيرجاری	
+	+	نسبت ذخیره مطالبات مشکوک الوصول به کل تسهیلات	
+	+	مقدار کل مطالبات غيرجاری	
+	-	ريسک اعتباری	

+	-	شاخص بازار بورس	ريسك بازار
+	+	نوسانات نرخ بهره	
+	+	نوسانات نرخ ارز	
-	+	سرمایه مورد نیاز برای پوشش ریسک بازار	
-	+	ريسك بازار	ريسك عملياتي
-	+	درآمد بهره ای خالص	
-	-	درآمد غیر بهره ای ناخالص	
+	+	زبان عملیاتی	
-	+	سرمایه مورد نیاز برای پوشش ریسک عملیاتی	
+	+	ريسك عملياتي	

❖ جمع‌بندی و پیشنهادات سیاستی

از مهمترین اقدامات کمیته بال تهیه و انتشار اصول پایه در نظارت بانکی کارآ و موثر و همچنین مقررات مربوط به کفایت سرمایه است. به طور کلی در این کمیته اصول نظارت موثر برای حمایت از ایجاد بخش مالی قدرتمند و منعطف، پایدار و حساس به زیرساخت های اقتصادی هر کشور طراحی شده است. هدف اصول اساسی تعیین مجموعه خاصی از مقررات و الزامات نیست بلکه کمک به ایجاد یک سیستم مالی است که برای هر بازاری مناسب است و آن را پایدار و کارآ کرده و تحت دامنه وسیعی از موقعیت ها و شرایط بازار ننگه می دارد. لذا در شرایط بحران می توان از الزامات این کمیته برای ارزیابی عملکرد بانکها استفاده کرد.

بر این اساس و در شرایطی که به جهت عدم پذیرش الزامات FATF بایستی سعی در اجرای الزامات غیر سیاسی کمیته بال داشته باشیم، توجه به نوسانات ریسک حاصل از شیوع ویروس کرونا حائز اهمیت ویژه است و لازم است چند اقدام مدیریتی در دستورکار قرار بگیرد:

- به منظور کاهش ریسک نقدینگی بانکها پیشنهاد می شود نرخ بهره در کوتاه مدت افزایش یابد تا در نتیجه آن سرعت گردش پول کاهش یافته و مردم نسبت به عدم خروج وجوه از بانکها ترغیب شوند.
- پیشنهاد می شود تسهیلاتی که بین صاحبین مشاغل توزیع شده است برحسب سودآوری و عدم سودآوری کسب و کارها در دوران شیوع کرونا تقسیم شود. اگر مشاغل سودآور در این دوره از

۳) بازپرداخت تسهیلات خودداری کردند، بر آنها جریمه تاخیر تادیه سنگین تر وضع شده و از محل این جریمه‌ها به صاحبین کسب و کارهای کم سود در این دوران اعتبار داده شود تا زیان آن‌ها جبران گردد. جریمه‌های نکول کسب و کارهای کم سود این دوران نیز با تخفیف از محل تسهیلاتی که قرار است دریافت کنند کسر شود.

۴) با توجه به اثرات منفی تمرکز بانکی بر ریسک اعتباری، پیشنهاد می‌گردد به علت اینکه در شرایط فعلی بانکهای متمرکزتر و بزرگتر از پیچیدگیهایی برخوردارند که نظارت بر آنها سخت‌تر میباشد و همچنین این بانکها دقت کمتری در پرداخت وامها صرف می‌کنند در نتیجه تسهیلات معوق ناشی از بحران کرونا بیشتر خواهد بود. به همین منظور، ناظران بانکی باید کنترل و نظارت مداوم را برای حفظ ثبات مالی بانکها در جهت اقدامات و فعالیتهای کم ریسک‌تر بانکها در شرایط فعلی و نیز دوره پساکرونا به کار گیرند.

۵) با توجه به تاثیر مثبت افزایش نقدینگی بر ریسک اعتباری، اگر نقدینگی افزایش یابد تورم نیز بیشتر شده و این عامل مضاعفی بر کاهش قدرت بازپرداخت تسهیلات می‌گردد. بنابراین لازم است سیاستگذاران، تدابیر لازم در عملیات بازار باز از سیاستهای پولی را به منظور کاهش تورم تسریع و تشدید نمایند.